

KM 9/02 Innstillingen fra Kirkerådets Kirke/stat-utvalg - VEDTAK

Kirkemøtekomitéens merknader:

Innledning

Komitéen har merket seg at en stor del av høringsinstansene, særlig de lokale, har hatt kritiske synspunkter på den høringsprosessen som Kirkerådet la opp til. Relativt mange nevner at de synes spørsmålene i høringsbrevet la for sterke føringer for høringsinstansenes arbeid. Høringsmaterialet inneholder også en rekke kommentarer til flere av spørsmålene, fordi de innbød til å vurdere ganske mange, forskjellige og ikke prioriterte temaer, som alle krevde mye arbeid for å kunne bli besvart skikkelig. Omkring halvparten av høringsinstansene ga uttrykk for at fristen for å avgi uttalelse var for kort. Det ble vist til at flertallet av menighetsrådsmedlemmene var nye ved siste valg og at deler av høringsperioden falt sammen med sommerferien. Selv om flere av høringsinstansene har kritiske merknader, er det også en del som har positive kommentarer til innstillingen "Samme kirke – ny ordning" og til at dette omfattende sakskomplekset er tatt opp til drøfting.

Svært mange høringsinstanser har også synspunkter på den videre prosessen og understreker at Kirkemøtet 2002 bare må ha en foreløpig behandling av saken. Betydningen av å ta seg god tid i det videre arbeidet blir framhevet av mange. Høringsmaterialet rommer mye som uttrykker et ønske om å utvikle Den norske kirke slik at den kan virkeliggjøre ambisjonene om å være "en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke". Mange på grasrotplan var også usikre på om konsekvensene av endrede relasjoner til staten ville kunne oppleves som at "kirken blir tatt fra oss".

Komitéen vil uttrykke takknemlighet over det store arbeidet og engasjementet som er lagt ned i de 1.400 høringsinstansene som har svart.

Som bakgrunn for komitéens merknader, foreligger innspill fra de øvrige komitéer på Kirkemøtet. Disse har i stor grad sammenfallende synspunkter og understreker mange felles anliggender med hensyn til prosessen videre og hvilke temaer som bør fokuseres. Synspunkter fra de andre komitéene er forsøkt innarbeidet i merknadene nedenfor.

Høringsmaterialet

Komitéen ser innstillingen "Samme kirke – ny ordning", delutredningene, medlemsundersøkelsen og høringsmaterialet som et viktig premissgrunnlag for arbeidet og prosessen videre. Sammendraget av høringsmaterialet gir et godt bilde av de reaksjoner og synspunkter høringsinstansene har gitt uttrykk for. For prosessen videre har det vært viktig å få slike innspill og signaler fra kirkelige instanser, ikke minst fra lokalkirkelige organer, menighetsråd og kirkelige fellesråd.

Etter komitéens oppfatning, har høringsinstansene bidratt med et bredt spekter av synspunkter og momenter til belysning av de enkelte temaene. Dette kommer tydelig fram i de kvalitative analysene i Sammenfatningen.

Svar på hovedspørsmålene i høringen

Komitéen har registrert at høringsinstansene har gitt uttrykk for stor usikkerhet om Bakkevig-utvalgets forslag til nyordning og om prosessen og veien videre. Blant dem som har tatt stilling, er det litt under halvparten (41%) av høringsinstansene som er mot forslaget fra utvalgets flertall. En tredjedel (34%) gir sin tilslutning til dette forslaget. 15% av høringsinstansene er i ”vet ikke-gruppen”, mens 9% støtter mindretallsforslaget fra utvalgsmedlem Rosenqvist om en forsiktig revisjon av dagens kirkeordning. Enkelte høringsinstanser har både sagt nei til nyordningen og ja til forslaget fra Rosenqvist. Disse er da blitt registrert i begge kategoriene. Holder vi utenfor de som støtter Rosenqvist og som allerede er registrert i nei-gruppen, blir nei-prosenten 45.

Samtidig har komitéen merket seg at svært mange av høringsinstansene gir uttrykk for et sterkt ønske om at arbeidet med å videreutvikle kirkens ordninger videreføres. Et nei til nyordningen slik den er formulert i kirke/stat-utvalget, betyr ikke at høringsinstansene ikke ønsker endringer. Høringssvarene vitner forholdsvis entydig om et ja til fortsatt revisjon og reformer av Den norske kirke som folkekirke, som trossamfunn og som organisasjon. Svært mange høringsinstanser er mer opptatt av endringer i forhold til konkrete temaområder, enn av spørsmålet om et skille mellom kirke og stat på det stadium av prosessen vi befinner oss nå og ut fra det grunnlaget som foreligger.

Den videre samtalen og prosessen

En viktig oppgave er nå å gjennomtenke en strategi for hvordan denne prosessen bør innrettes i fortsettelsen. Dette er en utfordring som Kirkemøtet og Kirkerådet har et særlig ansvar for å ta tak i. Høringsmaterialet gir mange nyttige innspill. Det er viktig at det legges til rette for gode prosesser fremover i forhold til både kirkens medlemmer, kirkelige organer på alle nivåer og i forhold til offentlige myndigheter, regjering og Storting. Det er viktig at den egenart og de verdier det samiske miljø representerer involveres.

Komitéen vil peke på at høringsrunden viser at Kirkemøtet og Kirkerådet står overfor en stor utfordring med å legge til rette for en åpen og god prosess. Det er avgjørende å legge et løp som kan bidra til å gjøre den frustrasjonen som finnes flere steder på lokalplanet, om til konstruktiv energi og kreativ innsats for videreutvikling av kirkeordningen. Samtidig viser høringsrunden at det allerede er gjort et solid stykke arbeid med dette sakskomplekset i høringsinstansene, og at dette gode arbeidet har skapt engasjement og positive samtaler om kirkeforståelsen og hvilke endringer som kan gjøre at kirken kan fungere på en bedre måte enn i dag. I denne prosessen er det viktig:

- å skape et godt klima for dialogen fremover, der det er tydelig når og hvordan de ulike nivåene og organene i kirken skal involveres.
- å ivareta respekt for ulikhet og meningsmangfold.
- å bruke tilstrekkelig tid på denne prosessen, så det ikke blir trukket for raske konklusjoner – likevel slik at ulike temaer vil kreve ulik tid.
- å arbeide for samlende løsninger.
- at det arbeides med det teologiske grunnlaget for endringer i kirkeordningen.
- at det anlegges et økumenisk perspektiv i arbeidet.

Aktuelle temaer

Komitéen er opptatt av at innstillingen fra kirke/stat-utvalget og høringen har fått frem mange temaer som det er viktig at kirken arbeider videre med, og som ikke minst er påtrengende for lokalmenighetene. Mange av disse er i hovedsak uavhengige av statskirkeordningen, mens noen har nær sammenheng med den grunnleggende rettslige relasjon mellom kirke og stat, slik denne er forankret i grunnloven.

Kirken kan selvsagt arbeide videre med alle temaene. For mange av dem er man imidlertid avhengig av en god dialog med staten, og gjennomføring av endringer vil kreve vedtak i

regjeringen og Stortinget. Ved vurderingen av hvilke temaer som skal prioriteres er det ikke uten interesse hvor omfattende og tidkrevende endringsprosedyrene vil være. Vedtaksmyndighet og endringsprosedyrer vil også påvirke behovet for parallelle prosesser i kirke og stat. Med utgangspunkt i den rettslige relasjon mellom kirke og stat kan det derfor være hensiktsmessig med en viss gruppering av temaene:

- *Kirkens eget område:* I denne kategorien er de temaer som kirken kan behandle og avgjøre på egen hånd, dvs. at det ikke kreves statlige beslutninger. Kirkeforståelsen er et praktisk viktig eksempel på dette.
- *Lov-relasjonen:* I denne gruppen ligger de kirkelige reformer som forutsetter endringer i kirkeloven eller andre lover. Som eksempel kan nevnes endringer i den kirkelige organisasjon, bl.a. hvilke organer kirken skal ha og oppgavefordelingen mellom disse. Kirken kan fremme forslag om endringer, men gjennomføringen forutsetter lovvedtak i Stortinget.
- *Grunnlov-relasjonen:* Her finner man de endringer som bare kan gjennomføres ved at grunnloven forandres. Eksempler vil være eventuell opphevelse av den evangelisk-lutherske religion som statens offentlige religion, og av Kongens kirkestyre. Også innenfor denne kategorien kan kirken – dersom den videre prosess gir grunnlag for det – fremme forslag om endringer, men gjennomføringen forutsetter grunnlov-vedtak.
- *Statens eget område:* Denne gruppen inneholder temaer som staten selv må behandle og treffe vedtak om. Kirken skal ikke treffe beslutninger, men kan selvsagt gi uttrykk for meninger og anbefalinger. Eksempler er spørsmål om statens religionspolitiske ansvar og statens verdigrunnlag.

Ved siden av en grundig drøftelse av kirkeforståelsen mener komitéen at man i den første fasen må prioritere å arbeide med de temaer som prosessen så langt har identifisert som særlig viktige, og som i inndelingen ovenfor stort sett befinner seg i lov-relasjonen. Flere av saksområdene kan gjøres til gjenstand for delutredninger. En kan gjennomføre forsøks- og utviklingsprosjekter, høringer, idédugnader, konsultasjoner mv. Her bør man bruke ulike arbeidsmetoder for at prosessen og løsningene kan bli gode og samlende. Selv om det er nær sammenheng mellom flere av temaene, er det av hensyn til fremdriften viktig at man behandler dem separat så langt det er hensiktsmessig.

➤ Kirkeforståelsen

Kirkens ordninger og arbeidet med reformer av ordningene må bygge på en teologisk grunnforståelse av kirken. Komitéen mener det er behov for en åpen samtale om kirkeforståelsen. Høringsmaterialet rommer mye som uttrykker et ønske om å videreutvikle Den norske kirke slik at den kan virkeliggjøre ambisjonene om å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Ut fra Skriften og vår kirkes bekjennelse (herunder CA art. 7 og 8) er det ikke minst et behov for videre avklaring av hva som ligger i begrepet "folkekirke". Det må også arbeides mer for å forstå folkekirken som sosialt og kulturelt fellesskap i dagens samfunn. Her er det behov for et språk som kan samle oss og videreføre debatten om hva det vil si å være kirke i vår tid. Dette må være et arbeid som prioriteres, og som må involvere lokalplanet i kirken, for eksempel gjennom studie- og samtalemateriell.

➤ Økonomi

Kirkens økonomi må utredes med sikte på å komme fram til et system som sikrer folkekirken et tilstrekkelig og stabilt ressursgrunnlag og en samlet, samordnet og forutsigbar økonomi. Komitéen har merket seg at økonomispørsmålene er av fundamental betydning for svært mange av høringsinstansenes virksomhet for å utføre kirkens oppdrag. Innenfor de rammene som statskirkeordningen i dag gir, bør det være fullt mulig å gjennomføre endringer i økonomiordningene som ivaretar disse hensynene.

➤ Kirkens organisering

Komitéen mener det er nødvendig å jobbe videre med en revisjon av mange spørsmål som gjelder Den norske kirkes ordninger. Dette omfatter ulike temaer, og komitéen vil særlig fremheve følgende:

- Det må arbeides videre med å utvikle en bedre fungerende kirkelig *organisasjonstruktur*. Komitéen har registrert at høringsinstansene er særlig opptatt av organiseringen på kirkens lokalplan, blant annet de kirkelige fellestrådene geografiske størrelse, rolle og funksjon og forholdet til sokn, prestegjeld, prosti og bispedømme. Komitéen mener derfor det er grunn til å se nærmere på ansvars- og arbeidsfordelingen mellom ulike kirkelige organer.
- Det må arbeides med hvordan *arbeidsgiveransvaret* i kirken kan organiseres på en bedre måte. Komitéen mener at arbeidsgiveransvaret i kirken bør samordnes. En bør arbeide videre med å avklare hvem som skal tilsette ulike tjenestegrupper i kirken og hvilke tilsettingsprosedyrer som skal gjelde. Dette gjelder også prost og biskop.
- Det er viktig å arbeide videre med *valgordningene* på alle nivåer i kirken. Det er viktig å etablere valgordninger som sikrer bred deltakelse i kirkelige beslutningsprosesser. Dette omfatter også spørsmålet om en bør ha direkte eller indirekte valg til regionale og nasjonale organer i kirken og hvordan en kan legge til rette for gode og demokratiske nominasjonsprosesser.

Komitéen vil også vise til enkelte andre temaer som mange høringsinstanser er opptatt av. Det gjelder for eksempel etablering av ordninger for valgmenigheter og soknebåndsløsning og ansvaret for kirkegårdsforvaltningen.

Komitéen registrerer at dette er temaer som er viktige for at kirken skal kunne fungere bedre på lokalplanet, og som kan bidra til at engasjementet, motivasjonen og delaktigheten lokalt stimuleres og utvikles.

Forholdet til statlig utredningsarbeid

Regjeringen har i Sem-erklæringen uttalt at ”reformarbeidet med overføring av større ansvar til kirkelige organer bør fortsette. Når Bakkevig-utvalgets innstilling foreligger i 2002, er det naturlig at hele forholdet mellom kirke og stat tas opp til bred gjennomgang”. Dette er senere bekreftet i det nylig fremlagte statsbudsjettet, der det refereres til ”det offentlige utredningsarbeidet om forholdet mellom stat og kirke som departementet vil ta initiativ til etter at Kirkemøtet 2002 har behandlet innstillingen fra Kirkerådets kirke/stat-utvalg” (St. prp. nr. 1 (2002-2003) s. 144), og i Statsrådets hilsen til Kirkemøtet 2002. Komitéen har også med tilfredshet merket seg at Statsråden lovet at ungdommen skal bli representert i dette utvalget.

Komitéen er kjent med at det i Stortinget også er fremmet et forslag ”om oppnevning av en bredt sammensatt offentlig kommisjon som skal vurdere forholdet mellom kirke og stat” (fra representantene Reikvam og Djupedal).

Komitéen er også kjent med at Stortingets presidentskap drøfter behovet for en omfattende revisjon av grunnloven før 200-årsjubileet i 2014. Imidlertid er det ennå ikke avklart om Stortinget vil oppnevne en kommisjon for å utrede dette. Videre er det uklart om kommisjonen – dersom den blir oppnevnt – også skal behandle grunnlovens bestemmelser om relasjonen kirke/stat, eller om dette vil bli trukket ut av mandatet og overlatt til det offentlige utvalg som sannsynligvis vil bli oppnevnt.

Komitéen noterer seg at Statsråden i sin hilsen til Kirkemøtet slo fast at drøftelsene som skjer på

årets Kirkemøte vil ha innvirkning på mandatet for det offentlige stat/kirke-utvalget. Komitéen mener det kan være aktuelt å uttrykke ønske om at dette utvalget har fokus på stat/kirke-relasjonen og at det ikke blir et rent religionspolitisk utvalg. En sentral oppgave vil f.eks. kunne være å gjennomgå rammene for statskirkeordningen, særlig de grunnlovsbestemmelsene som berører statens relasjon til kirken, statens verdigrunnlag og finansieringen av kirken.

Komitéen mener at det i den offentlige utredningsprosessen bør legges frem delrapporter. Dette vil kunne bidra til at nødvendige reformer ikke stopper opp i påvente av at grunnlovsspørsmålene skal bli avklart og andre tidkrevende prosesser gjennomført.

Parallelt med dette arbeidet vil kirkelige organer fortsette sitt eget arbeid med spørsmål som vil kunne berøre det offentlige stat/kirke-utvalget. Kirkemøtet ønsker å legge til rette for et godt samarbeid mellom det statlige og det kirkelige utredningsarbeid, slik at eventuelle fremtidige beslutninger om mer avgrensede reformer og endrede relasjoner mellom kirke og stat kan komme som et resultat av en samlende prosess.

Det er komitéens oppfatning, med utgangspunkt i høringsmaterialet og prosessen så langt, at det ikke er grunn til å trekke konklusjoner i spørsmålet om endrede relasjoner mellom kirke og stat nå, men at Kirkemøtet har mandat til å fortsette arbeidet med sikte på at kirkens standpunkt kan bli nærmere avklart på et senere tidspunkt.

Komitéen vil understreke at det må bli avsatt tilstrekkelig med midler til det kirkelige reformarbeidet, jf. for øvrig KM sak 4/02.

Statens religionspolitiske ansvar og statens verdigrunnlag

Komitéen vil uttrykke sin tilslutning til prinsippet om likestilling mellom tros- og livssynssamfunn. Det vil imidlertid være nødvendig å klargjøre hvordan likestilling mellom tros- og livssynssamfunn skal praktiseres når vi har et kristent verdigrunnlag, en felles kristen historie og et flertall i folket som tilhører et særskilt kirkefellesskap.

Komitéen har merket seg at mange høringsinstanser advarer mot å trekke likestillingstanken så langt at det fører til verdinøytralitet. Komitéen vil understreke at statskirkeordningen ikke er en forutsetning for at staten skal kunne ha et kristent-humanistisk verdigrunnlag. Dersom det blir aktuelt å gjøre endringer i de grunnleggende relasjonene mellom Den norske kirke og staten, viser høringsrunden etter komitéens oppfatning, at spørsmålet om hvilket verdigrunnlag samfunnet skal bygge på, aktualiseres. Diskusjonen omkring statens verdigrunnlag angår ikke bare Den norske kirke.

Komitéen har merket seg at svært mange av høringsinstansene er opptatt av å videreføre de lange historiske båndene mellom kristne verdier og staten. Komitéen vil derfor understreke at det i sammenheng med en eventuell senere debatt omkring relasjonene mellom kirke og stat, må finne sted en drøftelse av hvordan en gjennom en eventuell framtidig endringsprosess kan sikre at staten har en forankring i et kristent-humanistisk verdigrunnlag.

Komitéen vil understreke det lange historiske perspektivet i relasjonen mellom kirke, stat og folk, slik kirke/stat-utvalget peker på i sluttordet i kap. 12: "Hopehavet mellom stat og kyrkje, slik det er bygd inn i Grunnlov, kyrkjeleg lovverk og offentlege institusjonar, har røter tilbake til reformasjonen. Og før det – like frå kristendommens første tid i landet – har kyrkja si søge vore innvoven i folkets og nasjonens liv... Hopehavet mellom stat og kyrkje har såleis lagt ein fargesterk tråd inn i den nasjonale kulturveven".

Komitéen mener derfor det er viktig at man i det videre arbeidet går varsomt fram, slik at "verken folket mister sin kirke eller staten mister sin verdiforankring".

Kirkemøtets vedtak:

1.
Kirkemøtet vil takke for innstillingen fra kirke/stat-utvalget ”Samme kirke – ny ordning” og de delutredningene og medlemsundersøkelsen som utvalget har levert. Innstillingen og det øvrige materialet vil være viktige dokumenter i den videre prosessen.

Kirkemøtet har med glede merket seg at over 80% av menighetsrådene har avgitt uttalelse og vil takke høringsinstansene for verdifulle synspunkter og merknader. Til tross for den korte tiden som høringsinstansene har hatt til disposisjon, har de bidratt med innspill som vil være et nyttig grunnlagsmateriale i den videre prosessen. Dette gjelder både med hensyn til en videreutvikling av den mer indrekirkelige revisjon og reformprosess og med hensyn til en eventuell framtidig endring i relasjonen kirke/stat. Kirkemøtet registrerer et stort engasjement og ønske om at denne prosessen må videreføres og sikres en lokal forankring i menighetene.

2.
Kirkemøtet noterer seg at nesten halvparten av høringsinstansene ikke finner å kunne støtte forslaget til en nyordning av forholdet mellom kirke og stat ut fra de premisser og de linjer som kirke/stat-utvalget har lagt frem. Mange mente at det var vanskelig å ta standpunkt til de mange og viktige spørsmålene så tidlig i prosessen. De ga uttrykk for både usikkerhet med hensyn til premissene og hvilke konsekvenser dette ville få. Samtidig signaliserte et stort flertall ønske om fortsatte reformer og videre utvikling av Den norske kirke.

3.
På bakgrunn av høringsmaterialet og Kirkemøtets behandling, mener Kirkemøtet det bør prioriteres å arbeide videre med følgende spørsmål, som hovedsakelig vil være uavhengig av relasjonen til staten:

- kirkeforståelsen
- en enhetlig kirkelig økonomi
- organisering av kirken
- samordning av arbeidsgiveransvaret
- valgordningene i kirken

Kirkemøtet viser for øvrig til den utdyping og presisering som framgår av komitéens merknader. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet legger frem for Kirkemøtet 2003 en rapport om status i arbeidet og om planer og fremdrift.

4.
Kirkemøtet ønsker velkommen en offentlig utredning av forholdet mellom stat og kirke. Kirkemøtet forventer at en slik utredning vil skje i dialog med kirkelige organer. Målet må være å komme fram til gode løsninger som kan få bredest mulig oppslutning.

Kirkemøtet legger vekt på at en offentlig utredning av forholdet mellom stat og kirke ikke må føre til utsettelse av presserende reformer i kirken.